

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

Medgeneracijsko prostovoljstvo

angleško: *intergenerational volunteering*

nemško: *generationenübergreifenden*

Freiwilligenarbeit/Freiwilligentätigkeit

francosko: *bénévolat intergénérationnel*

špansko: *voluntariado intergeneracional*

Beseda **medgeneracijsko** pomeni dogajanje med mlado, srednjo in tretjo generacijo. Pri tem obsega mlada generacija ljudi od spočetja do starosti povprečne prve zaposlitve ali rojstva prvega otroka, srednja od tu do starosti povprečne upokojitve, tretja generacija pa zajema vso starejšo populacijo od obeh navedenih. *Deloma sorodni pojmi, ki smo jih v reviji že obdelali, so medgeneracijsko sožitje, generacija, krajevno medgeneracijsko središče.*

Beseda **prostovoljstvo** je sodobna strokovna sorodnica besede prostovoljnost. Prostovoljno je tisto, kar je svobodno izbrano, kar ni prisiljeno in ne nujno v utečenem vsakdanjem življenju in sožitju. Prostovoljstvo je več kot prostovoljnost. Izraz prostovoljno obsega tudi plačano, službeno in domače družinsko delo, saj današnji človek tudi vse te oblike dela izbira svobodno in prostovoljno. Prostovoljsko delo je poseben strokoven izraz za tisto delo, ki sodi v opredelitev sodobnega prostovoljstva. Vsako prostovoljsko delo je tudi prostovoljno, še zdaleč pa vsako prostovoljno delo ni prostovoljsko.

Prostovoljstvo je osnovna oblika zavestne osebne solidarnosti v današnjih družbenih razmerah. Solidarnost pa je temeljni socialni imunski vzgib, ki je pogoj za osebno in družbeno preživetje. S prostovoljstvom človek posveti del svojega prostega časa smiselno izbranim solidarnim dejavnostim v korist potrebnih ljudi v skupnosti, kar je nepogrešljiv način, da se sam človeško razvija. Osnovno gibalno prostovoljstva

je človekoljubje (filantropija) na osnovi sodoživljanja (empatije) z drugimi ljudmi; napaja se torej iz človeške sposobnosti, ki je globlja in bolj človeško izvirna kakor razum, čustva ali katera koli druga sposobnost (E. Levinas). Prostovoljčevemu časovnemu ali materialnemu vložku v prostovoljsko delo odgovarja njegova korist pri razvoju in krepitvi lastne osebne in socialne klenosti.

Opredelitev sodobnega prostovoljstva se torej glasi: Prostovoljstvo je osebno ali organizirano strokovno ali laično delo, ki ga nekdo opravlja, da posameznemu človeku, skupini ali skupnosti smiselno pomaga pri materialnem preživljanju ali medčloveškem sožitju z informiranjem, poučevanjem ali drugimi preventivnimi dejavnostmi, z delom, zdravljenjem, oskrbo ali drugo pomočjo pri reševanju težav in stisk, z raziskovanjem in organizacijo ali na kak drug smiselni način, pri čemer poteka pomoč:

1. neslužbeno, brez materialnega plačila in za ljudi, ki niso njegovi ožji domači,
2. v delu človekovega razpoložljivega ali prostega časa ob lastnih obveznostih,
3. po njegovi smiselni osebni odločitvi,
4. iz človekoljubnega solidarnega stališča do človeških potreb in težav.

Poleg osebne dobrodelnosti ali solidarnosti, ki jo opravljajo posamezni ljudje neopazno za javnost in z osebno skromnostjo – ko »*levica ne ve, kaj dela desnica*« (Sveto pismo Mt 6,3), je bilo od nekdaj pomembno tudi družbeno organizirano prostovoljstvo v dobrodelniških, človekoljubnih ali humanitarnih organizacijah. Za današnjo družbo je značilna visoka organiziranost življenja in sožitja ljudi, zato je nujno potrebna tudi dobra organiziranost medčloveške solidarnosti. Nepogrešljiva osnova vsake organizirane solidarnosti pa je vedno bilo, je in bo ostalo osebno

človekoljubje in humanost vsakega posameznika, ki sodeluje v organizirani obliki prostovoljstva.

Za prostovoljsko delo torej ne štejemo spontane vsakdanje pomoči svojcem, naključne pomoči ljudem v okolju, neplačanega službenega in obveznega dela v podjetju ali skupnosti, kakor ne štejemo za humanitarno solidarnost z zakoni predpisanih socialnih zavarovanj na osnovi medgeneracijske pogodb.

Medgeneracijsko prostovoljstvo je torej vsako prostovoljstvo, ki se dogaja v socialnem sožitju med dvema ali več ljudmi različnih generacij. Če smo pri opredeljevanju pojma generacija ugotavljali, da tek življenja skozi mlado, srednjo in tretjo generacijo traja vsakokrat po dobrega četrto stoletja, lahko štejemo za medgeneracijsko prostovoljstvo tisto, pri katerem je starostna razlika med najstarejšim in najmlajšim udeležencev vsaj pol generacije – to je trinajst let ali več. Pri tem ni pomembno, ali prostovoljsko pomagajo mlajši starejšim ali starejši mlajšim, saj pri vsakem zdravem prostovoljstvu obe strani nekaj pridobita in nekaj dajeta.

Tudi pri medgeneracijskem prostovoljstvu moramo razlikovati med enostavnim in zahtevnim. Enostavno prostovoljstvo je pomoč ljudem ali organizacijam pri nezahtevnih delih, na primer pri enostavnih hišnih opravilih, zbiranju in urejanju starih oblačil v dobrodelniški organizaciji, spremstvu otroka čez cesto na poti v šolo ali starega človeka na sprehod in podobnih opravilih. Zahtevno prostovoljstvo pa je pomoč ljudem ali organizacijam pri medčloveškem sožitju v družini, službi ali osebni družbi, pomoč v osebostnih stiskah in pri zapletenih opravilih, ki zahtevajo posebna znanja, veščine ali usposobljenost (spoznanja, metodika in organizacija zahtevnega prostovoljstva so prikazana v: J. Ramovš, *Prostovoljski dnevnik*, 2007, str. 3–73).

Prav tako moramo razlikovati posamično medgeneracijsko prostovoljstvo, ko prostovoljec dela v neposrednem odnosu z enim človekom ali posredno za enega človeka, skupinsko medgene-

racijsko prostovoljstvo, ko prostovoljec neposredno vodi skupino ljudi ali sodeluje v skupini, in skupnostno medgeneracijsko prostovoljstvo, pri katerem dela prostovoljec neposredno z večjo skupnostjo ali družbeno organizacijo, oziroma dela posredno za skupnost ali organizacijo.

Zahtevno skupinsko medgeneracijsko prostovoljstvo je zadnji dve desetletji v Sloveniji razvito, razširjeno in organizirano v obliki *medgeneracijskih skupin za kakovostno staranje*, posamično pa v obliki *medgeneracijskega družabništva* – v njegovem okviru izstopa *družabništvo dijakov z upokojenci ob učenju računalništva*. Te oblike razvija Inštitut Antona Trstenjaka v okviru mreže medgeneracijskih programov za kakovostno staranje, organizirana pa so v krajevnih medgeneracijskih društvih. Zahtevno obliko medgeneracijskega *prostovoljstva pri spremljanju umirajočih in pomoči žalujočim* razvija in organizira Hospic. V marsikaterem primeru je medgeneracijsko prostovoljstvo tudi program *starejši za starejše*, kjer v organizaciji upokojenskih društev pomagajo mlajši upokojenci starejšim.

Pri organizaciji medgeneracijskega prostovoljstva je pomembno razlikovati med pristočnim in »poklicnim« prostovoljstvom. Pri pristočnem posveča sodobni človek prostovoljskemu delu okrog enega do dveh odstotkov svojega časa, to je povprečno od ene do kakih štirih ur tedensko ali 50 do 200 ur letno. Pristočno prostovoljstvo je temeljna oblika za razvijanje in vzdrževanje osebne solidarnosti vsakega odraščajočega in odraslega človeka v sodobnih družbenih razmerah. Z besedo »poklicno« prostovoljstvo smo poimenovali posvečanje prostovoljskemu delu v večjem časovnem obsegu od pristočnega. Izraz »poklicno« ni posrečen, naslanja pa se na sodobno prakso, ko nekateri ljudje delajo prostovoljsko v humanitarnih in drugih organizacijah velik del svojega časa in je njihovo prostovoljsko delo po času in učinku primerljivo s poklicnim ali službenim delom. Tako prostovoljstvo je z zelo uspešno uveljavila

Nemčija l. 2008 pri prenovi svojega zakona o dolgotrajni oskrbi: prostovoljec, ki dela organizirano pod vodstvom organizacije za oskrbo in nego 40 ur mesečno določeno prostovoljsko delo oskrbe in nege, za kar se je usposobil, prejme iz tega zavarovanja okrog 250 EUR mesečne nagrade.

Pri osnovnem opisu medgeneracijskega prostovoljstva je prav, da poudarimo še nekatera pomembna spoznanja za njegovo zdravo delovanje in razvoj.

V današnjih družbenih razmerah potrebuje medgeneracijsko prostovoljstvo posebna znanja in metode, da odgovarja potrebam časa in se razvija v korak z njimi. Zato je prostovoljstvo treba raziskovati in ga strokovno razvijati z akcijskimi programi. Posebej je to pomembno pri zahtevnem medgeneracijskem prostovoljskem delu. Znanstveno raziskovanje prostovoljstva in akcijsko znanstveno razvijanje novih prostovoljskih programov in metod pa po svojem bistvu zahteva *vključenost*, kar pomeni, da mora strokovnjak ali znanstvenik, ki preučuje, razvija ali organizira prostovoljstvo biti tudi sam prostovoljec v takem obsegu časa, kot se to pričakuje od prostovoljcev, s katerimi ali za katere dela. Ta zahteva je strokovno utemeljena – da lahko res v celoti dojame, kar raziskuje, razvija ali organizira, prav tako pa je utemeljena etično – ni namreč pošteno živeti na račun ljudi, ki delajo zastonj.

Ena od pasti celotnega tretjega sektorja, zlasti pa prostovoljskih organizacij, je nezavedna težnja po centralizmu. Ustanovitvena skupina običajno teži, da ima vse vzvode organizacije v svojih rokah, nacionalna združenja prostovoljskih in humanitarnih organizacij se organizirajo tako, da sama upravljajo z glavnino finančnih sredstev in da je vse pomembno odločanje osredotočeno v njihovem nacionalnem vrhu; formalni videz je pri tem lahko zelo demokratičen. Informacije gredo pretežno iz središča na periferijo, obratno pa ne. Posledica tega je entropični proces odmiranja in socialne patologizacije take prostovoljske

ali humanitarne organizacije, ki je bila verjetno v začetku zelo kakovostna.

Ker sta celotno poslanstvo in uspeh prostovoljske organizacije odvisna od neposrednega prostovoljskega dela posameznih ljudi v bazi, mora biti organiziranost prostovoljske ali humanitarne organizacije decentralizirana. Vsak prostovoljec mora imeti maksimalno avtonomijo v okviru krajevne samoorganizacije, vsaka krajevna organizacija mora imeti glavnino finančnih in drugih vzvodov moči ter avtonomije, krajevno in nacionalno vodstvo pa mora biti le servis za smiselne skupne dejavnosti in komunikacijsko središče za pretok informacij, tako onih iz baze v središče kakor onih iz središča in iz drugih okolij v bazo.

Sodobno prostovoljstvo potrebuje za delovanje in razvoj tudi pravno regulativo. Evropske države so začele sprejemati svoje zakone o prostovoljstvu po letu 1990, spomladi leta 2011 ga je sprejela tudi Slovenija.

Kakovost človekovega življenja je rezultat nenehnega iskanja ravnotežja med lastno individualnostjo in sožitjem z drugimi v skupnosti. To ravnotežje danes zelo ogrožata z ene strani individualistično samouresničevanje sebe na račun drugih in narave, z druge strani pa utapljanje posameznikove enkratne osebnosti v pomasovljeno družbeno skupnost. Sodobno prostovoljstvo je odličen vsakdanji pripomoček za ravnotežje človekovanja – to je osebne rasti – in občestvovanja ali sožitja v skupnosti.

Trstenjak je kot vrhunski strokovnjak za psihologijo ustvarjalnosti rad poudarjal, da je najčistejša oblika ustvarjalnosti etična ustvarjalnost, ko človek z osebno odločitvijo naredi nekomu nekaj dobrega; samo to je namreč čisto ustvarjanje iz nič, vse drugo je odkrivanje in preoblikovanje že obstoječega. V luči tega spoznanja je zdravo prostovoljstvo privilegirana oblika ustvarjalnosti.

V današnjih razmerah je prostovoljstvo zelo dostopen način za vzdrževanje in krepitev osebne solidarnosti. Ker je to bistvena človekova lastnost,

je danes prostovoljstvo zelo primeren način za osebno človeško oblikovanje. Seveda velja to za zdrave oblike prostovoljske solidarnosti, kajti kot vsaka stvar, je lahko tudi prostovoljstvo bolno ali bolešno. Ena od temeljnih značilnosti zdravega prostovoljstva je ravnotežje med zdravim zadovoljevanjem lastnih potreb ter med sodoživljanjem potreb drugih in pomočjo pri njihovem zadovoljevanju. To ravnotežje rad izrazim v geslu:

če hočeš pomagati sebi, poskrbi za druge;

če hočeš pomagati drugim, poskrbi zase!

Zdravo prostovoljstvo torej istočasno človeško gradi oba: prostovoljca, ki z doživljanjem potreb drugega razvija svojo empatijo in druge zmožnosti, in tega drugega, ki s prostovoljčevo pomočjo bolje zadovolji neko svojo pristno po-

trebo. V tem smislu je prostovoljstvo smiselno za vsakega odraslega človeka, otroci pa naj bi se uvajali vanj od zgodnje mladosti.

Če pa pomislimo na današnje razmere, ko se prebivalstvo stara, je za vsakogar zahtevna naloga priprava na lastno starost in lepo sožitje med generacijami. Medgeneracijsko prostovoljstvo je bližnjica pri uresničevanju teh dveh nalog: pri njem se vse generacije spontano učijo lepšega komuniciranja, mladi in srednji generaciji je šola za lastno kakovostno staranje, starejšemu človeku pa pomeni mnogokrat medgeneracijsko prostovoljstvo edini redni stik z mladim človekom, ki ga nujno potrebuje, da lahko ohranja mladostno svežino.

Jože Ramovš